

β) *Secundum quid et naturaliter*, quatenus partes, quibus quidem constat forma, interno nexu ita inter se devinciuntur, ut alia sine aliis esse non possit; sive quatenus natura totius postulat ut talis forma sit in pluribus partibus unitis. Haec forma divisione partium interit.

Igitur omnis formae proprietas est, quod sit *indivisibilis quoad essentiam*. — Forma hominis est *entitative indivisibilis simpliciter*. — Formae materiales sunt *entitative indivisibiles secundum quid*, non eo sensu quod nullius formae materialis ulla divisio fieri possit, nisi intereunte forma, sed quod ultra certos limites divisio protrahi non possit.

Schol. 6. *Divisio formarum*. Plures recensentur formae. Forma enim significat vel aliquid quod essentiae non est superadditum; vel aliquid quod superadditur.

A. Secundum priorem acceptionem :

1. Vel forma significat *totam essentiam rei*, quae definitur sive per partes physicas, sive per partes metaphysicas. Dicitur *forma metaphysica*. Appellatio formae convenit essentiae quia determinat individuum ad hanc aut illam speciem.

2. Vel forma significat *partem determinantem hujus essentiae* — Ulterius :

a) Vel haec pars determinans *distinguitur ratione* duntaxat a parte determinabili, et dicitur *forma logica*.

b) Vel ab ea *distinguitur realiter*, et dicitur *forma substantialis physica, actus formalis, actus primus*.

Forma autem physica α) vel *essentialiter a materia pendet* tum in essendo, tum in agendo, et est *materialis*; β) vel esse et operari potest *a materia prorsus soluta*; dicitur *immaterialis, sive subsistens per se*.

B. Secundum posteriorem acceptionem :

a) Aliae *absolute* dicuntur formae, suntque *actus secundi substantiae, sive accidentia absoluta*, de quibus agetur C. II.

b) Aliae *respective* dicuntur formae, suntque *relationes, sive reales sive rationis*, quibus substantia instruitur.

CAPUT II.

DE PROPRIETATIBUS CORPORUM.

Duae proprietates ad essentiam corporum primario consequuntur : quantitas et virtus agendi; prior corporibus convenit ratione materiae, posterior ratione formae; secundario et ratione quantitatis conveniunt corpori extensio localis, ubicatio circumscriptiva et impenetrabilitas.

ARTICULUS I.

DE QUANTITATE.

§ 1. *Notiones. — Quaestiones variae.*

27. *Notiones*. A. *Describitur quantitas in genere*. 1. Quantitas est id quo respondetur quaerenti *quanta sit res*; sicut qualitas et essentia seu quidditas, sunt ea quibus respondetur quaerenti qualis sit res et quid sit. — Quaerere autem quanta sit res, perinde est ac quaerere *quaenam sit moles* alicujus rei. Quaestio autem haec fieri potest :

a) *De rebus pluribus, ut pluribus et in collectione congregatis*. Harum autem rerum quantitas dicitur *discreta*. De hac in Ontologia tractatum est.

b) *De re una successiva*, h. e. cujus partes inter se secundum prius et posterius ordinantur; videlicet de *motu* et de *tempore*.

c) *De re una permanente*, videlicet de corpore in ordine rerum posito. — Considerari autem potest α) tum quantitas corporis quod mole sua sensus percipit; β) tum quantitas *moleculae* corporeae sive elementi. Utraque dicitur *dimensiva*.

2. De omnibus vero his verificatur definitio Aristotelis : *Quantum est id quod est divisibile in ea quae insunt, quorum utrumque vel unumquodque unum quid et hoc aliquid aptum est*

esse. E quibus liquet juxta Philosophum, de ratione quanti esse : a) ut dividi possit in ea quae in quanto praecontinentur; b) ut quaeque pars in essendo pergere possit tanquam aliquod totum determinatum.

B. *Describitur quantitas corporea.* 1. Corpus quantum constat ex partibus diversis, partes ex moleculis. — Hae autem partes et moleculae : a) Sunt *entitative una extra aliam*; ratione cujus rei, corpus dicitur habere *extensionem entitativam*. b) *Determinato aliquo ordine inter se uniuntur*; ratione cujus, corpus dicitur habere *extensionem quantitativam internam*.

2. Ratione harum partium, corpus quantum *naturaliter postulat ut in ordine ad locum et ad situm, una pars sit extra aliam*. Hoc autem postulare est habere *aptitudine extensionem localem*, ad quam consequitur *extensio actualis localis*, vi cujus una pars ponitur actu extra aliam secundum locum.

3. Est *divisibile in partes* quae in eo praecontinentur, ita ut, divisione facta, singulae partes totum aliquod constituent.

4. Est *impenetrabile ceteris corporibus*, et singulae partes sunt impenetrabiles inter se.

5. *Potest mensurari* alio corpore et esse hujus *mensura*.

6. Est *trinae dimensionis*, sive expanditur in longum, in latum, in profundum. — Quapropter terminatur per superficies; hae terminantur per lineas; lineae per puncta. — Horum singula concipi possunt sine aliis. Hinc linea, in sensu formali, est longitudo sine latitudine; superficies, est longitudo et latitudo sine profunditate; punctum caret longitudo, latitudine, profunditate.

C. *Describitur quantitas elementorum.* 1. Elementum continuum praeter partes essentielles, nempe materiam et formam, habet insuper partes integrantes quae constituunt moleculam integram. Sic in molecula designari possunt variae partes, quarum alia ad dexteram est, alia ad laevam. Partium istarum singulae ex materia et ex forma constant; aliae ab aliis distinguuntur saltem potentia; demum aliae cum aliis continuantur. — Ratione compositionis ex partibus integrantibus elementum : a) Habet quadantenus *extensionem entitativam* et *quantitativam internam*; b) habet *aptitudine extensionem localem* sive *molem*;

c) est *divisibile in partes quae in eo praecontinentur*; d) est *impenetrabile*; e) *mensurabile et mensura*; f) *trinae dimensionis*.

Continuum formale definitur cum Aristotele : *Id cujus extrema sunt unum*, sive id cujus extrema communi termino copulantur.

2. Ea quae non sunt continua, sunt : a) vel *contigua*, quorum *extrema sunt simul*; b) vel *distantia*, inter quae habetur aliquid *diversae rationis*.

3. *Tempus et motus*, sunt formaliter *continua successiva*.

28. I^a Quaestio. In quonam ex praefatis reponenda est *essentia quantitatis*; sive aliter, quum per quantitatem varia donentur substantiae corporeae, quaeritur quidnam ex his diversis tale sit ut, eo habito, substantia moleculae intelligatur esse quanta; eo deficiente, substantia a quantitate deficiat; quidnam ex una parte immediate habeat rationem sui in substantia, ex altero ipsum sit ratio ultima et radix ceterorum quae elemento quanto conveniunt. — Quae quaestio sic etiam proponi consuevit : *Quisnam est effectus formalis primarius quantitatis*, exurgens immediate, per se, necessario, ex unione quantitatis cum substantia?

RESB. Secundum communem scholasticorum sententiam, *non reponitur in extensione locali actuali*. — Ratio est quia corpus Christi realiter praesens in Eucharistia privatur extensione locali; jamvero communiter censent theologi illud non privari quantitate. — Quare neque reponitur essentia quantitatis in his quae extensionem localem praesupponunt et ratione hujus conveniunt corpori, puta in divisibilitate, impenetrabilitate etc. — Itaque dicendum est essentiam quantitatis consistere aut in ipsamet *compositione ex partibus integrantibus*, uti velle videtur Aquinas; vel in *positione partium extra partes in ordine ad se*, uti vult cl. Pesch; vel in *extensione locali aptitudinali*, uti vult Suarez.

Ex his velut corollarium fluit extensionem localem esse *actum quantitatis*; fluit etiam eam a quantitate modaliter distingui siquidem est separabilis a quantitate et fundat relationes reales distantiae inter diversas partes.

II^a Quaestio. Cum continuum constet partibus quarum aliae cum aliis continuantur et in quas aliquosque dividi queat,

quaeritur utrum hae partes inter se distinguantur et quousque divisio porrigi possit.

III^a Quaestio. Denique quaeritur de eo quod ad extensionem localem consequitur, scilicet de impenetrabilitate.

§ 2. De partibus et de divisibilitate continui.

29. De partibus continui. Distinguitur pars entitativa et pars formalis.

1. De ratione partis formalis sunt : a) *Entitas*, b) *Terminus*, seu *limes*. — Nam ut in aliquo habeantur pars et pars, debent haberi duo distincta, sive duae entitates cum extremitatibus.

Limites tripliciter exurgere possunt : a) vel ex eo quod partes continui ex se limitibus circumscribuntur, puta quod aliae aliis qualitatibus sensibilibus afficiuntur; b) vel eo quod designantur limites per actum intellectus; quae designatio vocari potest divisio, vel distinctio, *intentionalis*; c) vel eo quod artificialiter inducuntur limites, ita tamen ut ab invicem non separantur partes; secus enim singulae fierent totum aliquod, et proin jam deciderent a ratione partis.

Antequam limites artificialiter sunt inducti vel designati sunt, *partes formales per se non actu sed potentia inter se distinguuntur et proin sola potentia in continuo praecontinentur*. Ratio est quia hae partes per se limitibus carent. Attamen per accidens, puta in viventibus, actu inter se distinguuntur.

2. De ratione partis entitativae est *sola entitas* quae limite affici potest et sic a ceteris aut realiter aut intentionaliter distingui. — *Partes entitative inspectae actu praecontinentur in continuo*. Attamen secundum talem modum praeexistendi, *non constituunt pluralitatem entitativam*; si enim haberentur entitates plures, una non esset alia, initium et finem haberet, limitibus definiretur, essetque pars formalis. Igitur *ante limitum inductionem, non habetur nisi entitas una composita*.

30. De divisibilitate continui. Esse divisibile est posse resolvi in partes. — Aliquid potest concipi esse divisibile : a) simpliciter vel secundum quid; b) physice vel mathematice; c) absolute vel relative.

1. Divisibile : a) *simpliciter*, in partes resolvi potest secundum omnem dimensionem : tale est *solidum*; b) *secundum quid*, secundum aliquam tantummodo dimensionem in partes resolvitur : tales sunt *linea* et *superficies*.

2. Divisibile a) *physice* potest realiter, saltem per Deum, resolvi in partes, quae in essendo perseverant per modum totius. Hae partes vocantur *physicae*. b) Divisibile *mathematice* in partes physicas resolvi nequit; verum in eo assignari possunt, saltem a Deo, partes quibus propria est realitas et proprius limes. Hae partes dicuntur *pure mathematicae*.

3. Quod est divisibile : a) *absolute*, potest realiter per Deum in partes resolvi; b) *relative*, a causis naturalibus cognitis in partes resolvi potest.

Thesis 5. Continuum formale, mathematice consideratum, est sine fine in partes divisibile.

31. **PROB. Indirecte.** Si continuum dividi sine fine non potest, admittendum erit illud exurgere ex indivisibilibus, quae vel extensa erunt vel inextensa. Atqui absurdum est continuum formale constare ex indivisibilibus, sive extensa esse dicantur, sive inextensa. Ergo.

Prob. 1^a pars Min. Absurdum est continuum formale constare ex indivisibilibus habentibus potentia partes. Implicat enim aliquid habere potentia partes et illud esse mathematice indivisibile, seu in eo non posse distingui duas realitates. Atqui quod est extensum, potentia habet partes. Ergo.

Prob. 2^a pars Min. Ista inextensa quae efformare ponuntur continuum formale, vel se tangunt, vel se non tangunt. Atqui absurdum est continuum formale exurgere ex inextensis sive dicantur se tangere sive dicantur se non tangere. Etenim a) si se tangunt, non valent se tangere secundum extrema, nam extrema non habent; unde se tangent secundum se tota, sive se compenetrabunt; sed quae se compenetrant, nullum continuum efformare valent. Ergo. b) Si se non tangunt, inter singula vacuum habetur; posita autem hac hypothesi, non haberi valet substantia corporea formaliter continua. Atqui continui existentia contra dynamistas vindicata est. Ergo.

§ 3. *De impenetrabilitate.*

32. DEFINITIO NOMINALIS. Penetrare aliquid, sive penitus intrare, in quantum de corpore dicitur, est occupare eundem locum atque alterum corpus; sive esse ubi simul alterum est. Hinc impenetrabile esse est non sinere ut idem locus ab alio corpore occupetur. Itaque impenetrabilitas, sive id quo corpus impenetrabile fit, dicitur *ut quo corpus unum cetera corpora impedit ne sint ibi, ubi ipsum sit.*

DEFINITIO ESSENTIALIS. Quaeritur per quid tum aliae partes corporis sint actu impenetrabiles aliis partibus, tum totum corpus sit impenetrabile aliis corporibus.

RESP. 1. *Corpus non fit actu impenetrabile per quantitatem.* Nam a) quantitate non spoliatur corpus Christi in Eucharistia; penetratur tamen naturaliter per species eucharisticas. b) Per solam quantitatem corpus nondum actu est extensum localiter adeoque non occupat locum.

2. *Corpus non fit impenetrabile per vim aliquam resistendi,* qua totum corpus aliis corporibus, singulaeque partes ceteris ejusdem corporis partibus, obsisterent ne ab ipsis penetrarentur. Etenim si una pars actu exerit vim resistivam respectu compartium, variae hae partes, quae inter se vim resistivam exercent, actu distinguantur oportet, et proin opus est ut per se actualis pluralitas entitatum habeatur in continuo, quod falsum esse demonstratum est. Hoc requiri constat ex eo quod hae actiones forent transeuntes, (nam excludenda est a corporibus anorganicis operatio immanens); inter agens autem transeuntem et passum, intercedit distinctio realis. — Si vero partes quae potentia distinguuntur inter se, sunt aliae aliis impenetrabiles citra vim resistivam, dicendum etiam erit unum corpus esse alii impenetrabile citra hujuscemodi vim.

3. Quapropter corpus est impenetrabile actu, eo quod postulat naturaliter ut *partes extra se mutuo localiter extendantur, et totum corpus extra alia corpora*; sive eo quod extensio localis talis est ut, hac data, partes inter se, et totum corpus cum alio corpore, eundem locum occupare non valent.

ARTICULUS II.

DE VIRIBUS CORPORUM.

Prologus. Quaeritur 1° *quid corpora mineralia efficere valeant.* — Ex probatis in *Ontologia* n. 121 constat corpora pollere vi agendi, adeoque ea esse causas variarum modificationum (v. g. caloris, coloris, motus) quas videntur efficere in aliis corporibus. Inquiritur speciatim, utrum corpora valeant *generare substantias novas seu educere formas substantiales ex potentia materiae primae* h. e. tam profunde mutare materiam ut fiat substantia novae speciei. — Quaeritur 2° utrum omnes vires corporeae *extrinsecus adveniant* ac imprimantur, an quaedam vires ad essentiam corporis consequantur tamquam ejus proprietates. — Quaeritur 3° utrum vires corporeae necessario agant, an contingenter.

In *Ontologia* examinatum est utrum substantia agat per vires realiter a se distinctas, adeo ut ex se non sit nisi principium radicale agendi, an secus. — In cap. I. Cosm. n. 14. ostensum demum est nullum corpus agere immediate in distans.

§ 1. *Corpora pollent vi generandi formas substantiales.*

Thesis 6. Formae substantiales materiales educuntur e potentia materiae; quae eductio efficienter procedere potest a causis naturalibus.

33. Sensus. Cum duo corpora, inter quas viget affinitas, debito modo conjuncta localiter mutuas qualitates alteraverunt, brevi ad aliam speciem corpoream transeunt, adeoque ex utriusque potentia educta est forma substantialis nova. Porro haec forma fuit effecta in materia per corpora prioris speciei in se mutuo agentia; mutuus nempe influxus tunc cessavit cum nata est nova forma qua formaliter expulsa est forma praecedens.

PROB. Formae materiales, quae successive eandem materiam informant: 1° vel omnes actu materiae insunt in eaque latitant; vel actu ei non insunt. Si posterius illud contingit: 2° vel non educuntur ex potentia materiae; vel ex ea educuntur. Ulterius

3° vel hoc fit a solo Deo; vel 4°, etiam a causis naturalibus. Atqui tria priora sunt rejicienda. Ergo manet ut dicatur, formas materiales ex potentia materiae educi, etiam a causis naturalibus.

Prob. 1^a pars Min. Consequens enim esset, formas numero infinitas, actu in materia praecontineri. Quaevis enim substantia corporea converti potest, saltem a Deo, in alias substantias sine fine. Cum autem in conversione substantiali, materia substantiae quae convertitur remaneat, actu praecontinere deberet omnes istas formas, quae per conversionem in ipsa inveniuntur.

Prob. 2^a et 3^a pars Min. Illud tanquam falsum est rejiciendum, e quo flueret occasionalismus. Atqui eo quod formae substantiales non educerentur ex potentia materiae, seu, quod idem est, eo quod crearentur (nam creari est produci ex nihilo sui et ex nihilo subjecti, h. e. non ex subjecto concurrente passive), vel ex eo quod a solo Deo educerentur ex potentia materiae; flueret occasionalismus. Ergo nequit dici formas substantiales non educi ex potentia materiae, neque dici potest eas a solo Deo sic educi.

Prob. Min. Formae substantiales in nascendo sequentibus adjunctis vestiuntur: a) determinatae formae substantiales producuntur ad determinatam actionem causae naturalis circa determinatum subjectum; b) inter formam productam et agens naturale, intercedit ea proportio, quae requiritur inter causam et effectum. Atqui ex eo quod formae substantiales, hisce adjunctis vestitae, non educerentur ex potentia materiae, vel a solo Deo ex hac potentia educerentur, flueret occasionalismus.

§ 2. Quaedam vires ex essentia corporis emergunt.

34. Sunt quaedam vires activae quae omnibus corporibus sunt communes. Aliae potentiae sunt aliis corporum speciebus propriae: quaeque enim corporum species cum certis aliis speciebus se combinare in novas species potest, per praevidiam mutuamque qualitatum alterationem; unumquodque etiam corpus in aliud influxum exercere potest citra substantialem mutationem. — Quenam vero sint potentiae activae sive omni-

bus corporibus communes, sive singulis speciebus propriae, perpenditur per scientias physicas. — Cosmologiae examinandum est utrum hae potentiae sint *accidentales et extrinsecus adveniant*, an tanquam *proprietates ex essentia dimanent*, et proinde merito *essentiales* dicantur.

Circa quam quaestionem duae sunt sententiae:

I^a SENTENTIA. Corpora per se sunt inertia et destituuntur omni vi agendi, sive producendi effectum; imprimitur iis ab extrinseco motus localis; corpora autem, vi motus impressi, gaudent potentia communicandi motum localem corporibus obviis. Praeter hanc *vim locomotivam extrinsecus impressam* per motum localem, *non competit corporibus alia potentia.*

II^a SENTENTIA. Praeter potentias quae corporibus fortassis extrinsecus adveniunt, habentur et potentiae quaedam activae *ex essentia corporum emergentes, tamquam proprietates ejus.*

Thesis 7. Quaedam potentiae activae ex essentia corporum emergunt.

35. Argumentis, quae supra sunt allata in thesi secunda contra atomistas, sequens addatur:

I^m ARG. Ex eo quod omnes vires corporum essent accidentales, et ab extrinseco eis imprimerentur, consequens esset vel quantitatem energiae, inter corpora mundi complexive sumpta, non esse constanter eandem; vel hanc quantitatem esse constanter simul et actuaalem. Atqui utrumque theoriis physicorum contradicit. Ergo vires quaedam ex essentia pullulant.

Prob. Maj. Si nulla energia corpori est essentialis, sed tantum imprimitur extrinsecus, haec energia dicenda est stare in motu qui extrinsecus imprimitur corpori. Jamvero vel nunquam variantur numerus et intensitas motuum qui imprimuntur in corporibus complexive sumptis, vel haec variantur. Si primum dicitur, energia erit quidem constanter eadem, at erit actualis; si secundum dicitur, quantitas energiae non est constanter eadem; nam, vi istius sententiae, nulla manet energia in corpore non moto.

Prob. Min. Secundum physicos energia est semper eadem, non quidem uti est actualis, verum uti praescindit a differen-

tiis energiae actualis et potentialis. — Energia autem potentialis intelligitur ea quae in corporibus est reducibilis ad actum, attentis conditionibus sub quibus corpora in se invicem agunt (1).

36. Scholion. Vires quae tamquam proprietates ex substantia corporea emergunt, consequuntur ad formam, non autem ad materiam. Quale enim operari, tale esse; ubi operatio specie diversa, ibi esse specie diversum. Igitur a quo substantia completa habet ut sit hujus vel illius speciei, ab eo habet ut hanc aut illam operationem eliciat. Sed a forma nanciscitur substantia speciem suam. Ergo.

§ 3. De necessitate et contingentia legum physicarum.

Quaestio heic tractanda, duplici modo proponitur : a) utrum natura et vires naturae agant necessario an contingenter; b) utrum leges physicae sint necessariae an contingentes.

37. Notiones. NATURA. 1. Definitur : *Principium radicale operandi et patiendi.* Operatur per principium proximum, quod dicitur vis, potentia.

2. Translatum est nomen naturae ad alia significanda : a) Significat universitatem rerum, sive *mundum*. Hoc significato natura dicitur *universalis* et opponitur naturae *particulari* de qua modo dictum est. Definitur *complexus naturarum particularium quae, coordinate et subordinate agentes, sunt causae seriei eventuum mundanorum.* b) Significat *auctorem mundi*, qui etiam vocatur *natura naturans* in oppositione ad *naturam naturatam*, quo nomine intelligitur mundus et res particularis.

38. B. LEGES PHYSICAE. 1. Natura quaevis singularis per vires sibi insitas, in iisdem adjunctis, sive in eodem actu primo proximo, semper agit eodem modo, producitque eundem effectum; hoc enim sequitur eo quod libertate caret. Hic *modus constans et uniformis secundum quem fiunt operationes naturae specialis*, dicitur ejus regula, lex physica particularis.

(1) Cfr. CARBONNELLE, *Confins de la science et de la philosophie*. t. I, ch. 3. p. 129-132.

Lex physica diversimode enuntiatur : a) Aut per modum proprietatis. Sic : ferrum est gravius aqua. Oxygenium cum hydrogenio secundum certas proportionales se combinat. — b) Aut per modum facti universalis. Sic : sol movetur ab oriente versus occasum. — c) Aut indicando efficientiam vel agendi modum. Sic : attractio exercetur ea lege, ut minuat, crescente distantia et augeatur, minuente distantia. Corpus cibo nutritur, calore extenditur.

Aliae leges physicae sunt essentialis; aliae vero sunt accidentales. Priores dimanant ab essentiis corporum. Posteriores originem repetunt ex aliquo quod essentialis corporis supervenit, puta e motu quem Deus ab initio mundo indidit. Talis est rotatio terrae supra axem suum spatio viginti quatuor horarum. Corpora, supposita eorum essentialis, non possunt per se non regi prioribus legibus. Potuissent, salva manente essentialis, regi aliis legibus ac posterioribus.

2. Cum multae naturae, eaeque diversae, coexistant, singularum leges physicae particulares sunt fundamentum relationum constantium inter varia corpora. Hae relationes vocantur *ordo naturae*. — Ordo est particularis vel universalis. Prior est relatio quam natura aliqua *particularis* vi legum suarum habet ad alias naturas. Posterior est *complexus ordinum particularium*.

3. Effectus operationum naturarum particularium consequuntur secundum has relationes sive secundum hunc ordinem. Horum eventuum consecutio vocatur *cursus naturae*.

Thesis 8. Leges physicae sunt necessariae, non quidem absolute, sed hypothetice.

39. I^a PARS. Leges physicae non sunt absolute necessariae.

Sensus. Non absolute necesse est ut corpora producant eum effectum quem revera ab iis produci cernimus.

PROB. 1. Absolute non est necesse corpora existere. Ergo nec operationes eorum sunt absolute necessariae.

2. Supposita existentia corporum, absolute necessarius non est ordo qui de facto inter corpora habetur. Deus enim potuisset primitus disponere elementa materialia eo modo quo alia

systemata stellaria, alia habitudo astrorum ad invicem, alia constitutio telluris nostrae, habita fuissent. His autem datis, multae conditiones requisitae ad certas operationes, corporibus defuissent, aut fuissent diversae; quamobrem corpora et eorum operationes aliis legibus regerentur.

3. Supposito praesenti ordine, Deus potest impedire ne corpus, cui praesto sunt ceterae conditiones, in operationem consuetam transiliat. Ad hoc enim sufficit, vel ut corpori, activitatem suam exercere nitenti, concursum suum ad agendum deneget, vel ut passo, in quo recipi debet terminus actionis, deneget concursum passioni requisitum. Atqui, hoc dato, lex regens operationes corporis non potest dici absolute necessaria. Ergo.

II^a PARS. *Leges physicae sunt hypothetice necessariae.*

40. *Sensus.* Corpora necessario agunt uti agunt, quoties stipantur conditionibus ad agendum requisitis, inter quas conditiones habetur concursus divinus.

PROB. Corpora sunt causae necessario agentes. Atqui quaevis causa necessario agens, tantum agit quantum potest; sive in iisdem adjunctis necessario semper eodem modo agit. Ergo corpora, dum stipentur iisdem contitionibus, constanter agunt certo modo.

CAPUT III.

DE ACCIDENTIBUS.

Postquam actum est de his quae necessario ad corporum constitutionem consequuntur, jam de diversis modificationibus quae contingenter superveniunt, modo adsunt, modo absunt, est agendum. Talia autem potissimum sunt qualitates alterativae, motus, condensatio et rarefactio.

ARTICULUS I.

DE QUALITATIBUS CORPORUM.

41. Corpora percipiuntur sensibus, non ratione substantiae, sed ratione variorum modorum sese habendi sive modificationum. Sic corpus attingitur uti est coloratum, sonorum, calidum, sapidum, odoratum, durum, molle, insignitum electricitate et magnetismo. Ea autem quibus corpus est coloratum, sonorum, etc. sive colores, calor, sonus, etc. dicuntur qualitates corporeae, aut etiam sensibilia.

Petitur quid sint a parte rei qualitates quarum ratione corpora sensibus percipiuntur; utrum videlicet sint in corpore eo ferme modo quo per sensationes repraesentantur, an secus; sive aliter utrum sint *formaliter* in corporibus, an *causaliter tantum*.

Sententiae. I^a est Atomistarum et Dynamistarum. Juxta eos qualitates corporeae objective consideratae *non sunt nisi diversi motus elementorum corporeorum* (1).

II^a est Peripateticorum. Juxta eos sensibilia propria sunt modificationes intrinsecae elementorum corporeorum, sive *accidentia absoluta*. Hae modificationes quatenus sibi succedunt in corporibus, recte dicuntur alterationes. Itaque id quod per sensationem repraesentatur, non tantum determinatur a corporibus, sed eo ferme modo corpori inest quo modo repraesentatur; sive corporibus convenit *causaliter et formaliter*.

Praeter illud dogma fundamentale, admittebant veteres peripatetici modificationem hanc intrinsecam, in qua sita est essentia qualitatis, non concomitari motum localem; vicissim admittebant in corpore produci posse motum localem, nulla producta alteratione. Neo-peripatetici, ut physicorum difficultatibus facere possint satis, praeter dogma fundamentale mox relatam, sequentia admittunt:

(1) Cfr. CARBONNELLE, *Confins de la Sc. et de la Phil.* T. I. ch. 2. p. 99 et pp. 133-144.